

فرزند آوری و عوامل مرتبط با آن از نگاه مردم تهران: پیش آزمون یک مطالعه ملی

محمود طاووسی^۱، محمد اسماعیل مطلق^۲، محمد اسلامی^۲، علی اصغر حائری مهریزی^۱، اکرم هاشمی^۱، علی منتظری^{۱*}

۱. مرکز تحقیقات سنجش سلامت، پژوهشکده علوم بهداشتی جهاددانشگاهی، تهران، ایران
۲. دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور، اهواز، ایران
۲. دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تهران، ایران

نشریه پایش

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۶/۳۱

سال چهاردهم شماره پنجم، مهر - آبان ۱۳۹۴ صص ۵۹۷-۶۰۵

انشر الکترونیک پیش از انتشار - ۳۱ شهریور ۹۴

چکیده

اظهار نگرانی مسئولان بلند پایه، کارشناسان و متخصصان کشور پیرامون کاهش فرزند آوری ایرانیان از جمله موضوعات خطیری است که محققان را بر آن داشت تا میزان تمایل به فرزند آوری و عوامل مرتبط با آن را از نگاه مردم مورد بررسی قرار دهند. این مطالعه پیش آزمون یک مطالعه ملی است، که در شهر تهران انجام شده است. در این مطالعه جمعیتی تعداد ۱۲۰۰ شهروند متأهل تهرانی واجد شرایط از مناطق ۲۲ گانه پرسشنامه ویژه تحقیق را تکمیل کردند. میانگین (انحراف معیار) سنی شرکت کنندگان (۷/۳۱) ۳۳/۶ سال بود. نتایج مطالعه نشان داد که ۳۶/۸ درصد از پاسخگویان به فرزند آوری تمایل داشته و مابقی آن ها به فرزند آوری تمایل ندارند (۶۳/۲٪). نتایج حاصل از به کارگیری آزمون رگرسیون لجستیک در این مطالعه نشان داد عدم تمایل به فرزند آوری با متغیرهایی مانند سال های ازدواج بیشتر ($OR=0.91$, $P=0.001$)، جنسیت مذکر ($P=0.02$, $OR=1.45$)، داشتن تعداد بیشتر فرزند ($P=0.001$, $OR=2.9$) و میزان درآمد پایین ($P=0.001$, $OR=2.77$) ارتباط معنادار دارد. به نظر می رسد یافته های این مطالعه می تواند تصویر کوچکی از وضعیت فعلی تمایل و عدم تمایل به فرزند آوری افراد جامعه ارائه داده و به عنوان راهنمای عمل مسئولان در برنامه ریزی های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت در جهت افزایش تمایل به فرزند آوری و افزایش جمعیت ایفای نقش نماید.

کلیدواژه: تمایل به فرزند آوری، جمعیت، مطالعه جمعیتی

* نویسنده پاسخگو: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فلسطین جنوبی، خیابان شهید وحید نظری، پلاک ۲۳

تلفن: ۶۶۴۸۰۸۰۴

E-mail: montazeri@acecr.ac.ir

مقدمه

در سال های اخیر تحولات چشمگیری در موضوع جمعیت در دنیا رخ داده، و یکی از مهم ترین تغییرات در این زمینه کاهش نرخ باروری در تمام دنیا بوده است. به موازات این تحولات، طی سه دهه گذشته میزان باروری در ایران به طرز قابل توجهی کاهش یافته است [۱]. به رغم پژوهش های فراوان در حوزه جمعیت شناسی و باروری، از آن جا که گرایش اصلی این پژوهش ها بر مبنای تحقیقات کمی بوده، نظریه پردازی در زمینه باروری به خصوص در سطح خرد با انتقاداتی مواجه شده است [۱]. در نیم قرن اخیر، تغییرات بنیادی در شکل و ویژگی های خانواده، انتقال از خانواده گسترده به هسته ای و به تبع آن کاهش سطح زاد و ولد و باروری در کشور محسوس بوده است [۲]. در طول سه دهه گذشته، به ویژه دوره ۱۳۷۵-۱۳۶۵ باروری به گونه ای بی سابقه کاهش یافته و طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲ ایران به جرگه کشورهایی پیوست که دارای باروری در سطح یا زیر سطح جایگزینی بوده اند [۳]. فرزند آوری یکی از مولفه های مهم علم جمعیت و از جمله موضوعاتی است که در حوزه مسائل اجتماعی توجه زیادی را به خویش معطوف داشته است [۴]. امروزه کاهش گرایش به فرزند آوری به فهرست مسائل جمعیتی و اجتماعی پیوسته است که باید مورد بررسی قرار گرفته و راه حلی برای آن پیدا شود؛ زیرا با عنایت به تغییرات گسترده جمعیتی در طی سه دهه گذشته و مسائل و چالش های جمعیتی ناشی از آن، کاهش سطح باروری تأثیر قاطعی بر میزان رشد، ترکیب و ساختار جمعیتی و تعدیل شتاب افزایش تعداد جمعیت خواهد داشت. در نتیجه توجه به این پدیده و پایش و تبیین آن بیش از پیش، از اهمیت قابل توجهی برخوردار است [۵]. مطالعات نشان داده اند که تمایل و گرایش به فرزندآوری و در نتیجه باروری، تابع برخی از عوامل و یا مرتبط با برخی از آنها است. اشتغال زنان و استقلال اقتصادی و اجتماعی آن ها، عوامل اقتصادی، عدم وجود تسهیلات رفاهی از جانب دولت ها، برخی نگرش های نادرست، داشتن تحصیلات بالا و ویژگی های اقتصادی-اجتماعی، جمعیتی و فرهنگی مختلف زنان در مسائل مربوط به این حوزه ها، سن زنان هنگام ازدواج، تعداد فرزندان، سن همسر، سن به هنگام اولین بارداری، خودحمایتی (جسمانی، اجتماعی، و روانی)، فناوری های نوین داده ای و ارتباطاتی، آگاهی از وسایل پیشگیری از بارداری، استفاده از موبایل و مشتقات آن و غیره از جمله این عوامل هستند [۱۳-۲]. هنوز در ایران تصویر روشنی از تمایل مردم به فرزندآوری و ارتباط آن با عوامل جمعیت شناختی در دست نیست؛ به

عبارت دیگر خلاء مطالعات ملی برای بررسی این موضوع و عوامل مرتبط با آن کاملاً احساس می شود. از این رو محققان بر آن شدند در مطالعه جامع در گستره ملی میزان تمایل و گرایش به فرزندآوری و عوامل مرتبط با آن را بررسی نمایند. این مقاله حاصل نتایج پیش آزمون مطالعه ملی فوق الذکر در کلان شهر تهران است.

مواد و روش کار

این پژوهش یک مطالعه جمعیتی بود. اندازه نمونه برای مردان و زنان به طور مستقل و با در نظر گرفتن نسبت (P) ۰/۵ و سطح اطمینان ۹۵٪ و دقت (d) ۰/۵، بر اساس فرمول کوکران ۳۸۵ نفر برآورد شد که با احتساب اثر طرح ۱/۵ (Design effect=۱/۵)، و ریزش نمونه ها، اندازه نمونه نهایی ۶۰۰ نفر مرد و ۶۰۰ نفر زن واجد شرایط از مناطق ۲۲ گانه شهر تهران تعیین شد. نمونه گیری در این طرح در سطح میادین مناطق ۲۲ گانه شهرداری و با پوشش نسبی در سطح مناطق اجرا گردید. کلیه زنان و مردان ایرانی متأهل، در سنین باروری، ساکن مناطق شهر تهران که تمایل به شرکت در تحقیق را داشتند، مورد مطالعه قرار گرفتند. افرادی که ملیت ایرانی نداشتند، از تحقیق کنار گذاشته شدند. برای گردآوری داده ها پرسشنامه ای حاوی اطلاعات دموگرافیک و سوالات مرتبط با اهداف مطالعه تدوین شده و پس از بررسی روایی و پایایی مورد استفاده قرار گرفت. در این پرسشنامه از مخاطبان در مورد تمایل/عدم تمایل به فرزندآوری سوال شد. ضمن این که اطلاعات دیگر از قبیل "تعداد فرزندان حال حاضر"، "داشتن چند بچه برای شما کافی است؟"، "اگر صاحب فرزند هستید سن شما هنگام به دنیا آمدن اولین فرزند چقدر بوده است"، و غیره از دیگر اطلاعاتی بود که در این مطالعه استخراج شده و تأثیر آن ها بر تمایل به فرزندآوری بررسی شد. داده های حاصل از پرسشنامه با نرم افزار آماری SPSS نسخه ۲۲ تحلیل شد.

یافته ها

در این مطالعه مجموعاً ۱۲۰۰ نفر شهروند متأهل ساکن تهران شرکت کردند (۶۰۰ نفر مرد و ۶۰۰ نفر زن). میانگین سن مخاطبان ۳۳/۶ سال، میانگین سن ازدواج آن ها ۲۳/۹ سال و میانگین تعداد سال های تحصیل آن ها ۱۲/۹۶ سال بود. میانگین سن زنان شرکت کننده در مطالعه ۳۲/۷۶ سال و میانگین سن مردان ۳۴/۴۸ سال گزارش شد (جدول ۱). از نظر اشتغال شرکت کنندگان این مطالعه ۶۳/۸٪ شاغل، ۰/۷٪ بازنشسته، ۲/۵٪ دانشجو، ۳۰/۹٪ خانه دار، و ۲/۱٪ بی کار

برابر بیشتر از افرادی بود که درآمد خود را "خیلی خوب/خوب" ارزیابی کرده بودند.

- رابطه عدم تمایل به فرزندآوری در افراد با متغیر سال های تحصیل معنادار نبود.

- رابطه بین عدم تمایل به فرزندآوری با متغیر مذهب معنادار نبود. شایان ذکر است با توجه به تعداد بسیار کم افراد با اقلیت های مذهبی غیر مسلمان، تحلیل صرفاً در جمعیت مسلمانان (شیعه و اهل تسنن) انجام شد.

- رابطه بین عدم تمایل به فرزندآوری با متغیر تعداد مرده زایی و سقط زنان و همسران مردان مورد مطالعه معنادار نشد.

- بخت عدم تمایل به فرزندآوری به ازای داشتن هر فرزند ۲/۹ برابر افزایش داشت.

- رابطه بین عدم تمایل به فرزندآوری با متغیر نظر مخاطبان در خصوص تعداد مطلوب فرزند معنادار بود. عدم تمایل به فرزندآوری در افرادی که ۱ و ۲ فرزند را کافی می دانستند نسبت به آن ها که از ۴ فرزند و ۴ فرزند به بالا را کافی می دانستند، به ترتیب ۲۴/۴ و ۵/۹۳ برابر بیشتر بود. جزییات نتایج در جدول شماره ۴ آمده است.

بودند. از لحاظ مذهبی مخاطبان این مطالعه ۸۹/۴٪ شیعه، ۴/۴٪ سنی و ۰/۳٪ اقلیت مذهبی بودند. در مجموع ۳۱/۹٪ از شرکت کنندگان بدون فرزند، ۳۱/۳٪ دارای یک فرزند، ۲۵/۵٪ دو فرزند و ۱۱/۳٪ بیش از ۲ فرزند داشتند (جدول ۲). یافته های این مطالعه نشان داد ۳۶/۸٪ از مخاطبان در حال حاضر تمایل به فرزندآوری داشته و مابقی آن ها (۶۳/۲٪) تمایل به فرزندآوری نداشتند. ۳۳/۴٪ از مخاطبان اظهار داشتند که در آینده تمایل به فرزندآوری دارند و ۴۹/۵٪ از آن ها گفتند که حتی در آینده نیز تمایلی به فرزندآوری ندارند (جدول ۳).

برای بررسی عوامل موثر بر عدم تمایل به فرزندآوری از آزمون رگرسیون لجستیک استفاده شده و نتایج زیر به دست آمد:

- عدم تمایل به فرزندآوری افراد مورد مطالعه با متغیر سن ارتباط معنادار نداشت (در زنان، به ازای هر سال افزایش سن، بخت عدم تمایل به فرزندآوری ۶/۶ درصد افزایش داشت).

- بخت عدم تمایل به فرزندآوری افراد مورد مطالعه به ازای افزایش هر سال سن ازدواج، ۸/۲ درصد کاهش داشت (این میزان در زنان به ازای هر سال سن ازدواج حدود ۱۲ درصد کاهش داشت).

- بخت عدم تمایل به فرزندآوری در مردان حدود ۱/۵ برابر بیشتر از زنان بود.

- بخت عدم تمایل به فرزندآوری در افرادی که درآمد خود را به ترتیب "بد/خیلی بد" و "متوسط" ارزیابی کرده بودند حدود ۳ و ۱/۵

جدول ۱: خلاصه آماری مشخصات شرکت کنندگان در مطالعه به تفکیک سن، سن ازدواج، تحصیلات، تعداد فرزندان فعلی، تعداد تولد زنده، سقط و مرده زایی.

سن	زنان	مردان	مجموع
میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)
۳۲/۷ (۷/۳)	۳۴/۴ (۷/۱)	۳۳/۶ (۷/۳)	
سن ازدواج	۲۲/۲ (۴/۷)	۲۵/۶ (۴/۰۲)	۲۳/۹ (۴/۷)
تحصیلات	۱۳/۰۱ (۳/۴)	۱۲/۹ (۳/۴)	۱۲/۹ (۳/۴)
تعداد فرزند (دختر)	۰/۶ (۰/۷)	۰/۵ (۰/۷۱)	۰/۶ (۰/۷)
تعداد فرزند (پسر)	۰/۶ (۰/۷)	۰/۵ (۰/۷)	۰/۵ (۰/۷)
تعداد فرزند (مجموع)	۱/۲۶ (۱/۱)	۱/۱۴ (۱/۰۵)	۱/۲ (۱/۰۸)
تعداد تولد زنده	زنان	همسران مردان مورد مطالعه	مجموع
میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)
۱/۲ (۱/۱)	۱/۱۴ (۱/۰۵)	۱/۲۰ (۱/۰۹)	
تعداد سقط و مرده زایی	۰/۲ (۰/۷)	۰/۲ (۰/۶)	۰/۲۳ (۰/۶)

جدول ۲: توزیع فراوانی مخاطبان به تفکیک شغل، دین/مذهب، سطح درآمد، تعداد فرزند کافی، تعداد فرزندان در حال حاضر

شغل	مردان (n=۶۰۰)	زنان (n=۶۰۰)	مجموع (n=۱۲۰۰)
شاغل	۵۶۳ (۹۳/۸)	۲۰۳ (۳۳/۸)	۷۶۶ (۶۳/۸)
بازنشسته	۴ (۰/۷)	۴ (۰/۷)	۸ (۰/۷)
دانشجو/ دانش آموز	۸ (۱/۳)	۲۲ (۳/۷)	۳۰ (۲/۵)
بی کار	۲۵ (۴/۲)	۰	۲۵ (۲/۱)
خانه دار	۰	۳۷۱ (۶۱/۸)	۳۷۱ (۳۰/۹)
دین/مذهب			
شیعه	۵۳۰ (۸۸/۳)	۵۴۳ (۹۰/۵)	۱۰۷۳ (۸۹/۴)
سنی	۲۹ (۴/۸)	۲۴ (۴)	۵۳ (۴/۴)
اقلیت	۲ (۰/۳)	۱ (۰/۲)	۳ (۰/۳)
بی پاسخ	۳۹ (۶/۵)	۳۲ (۵/۳)	۷۱ (۵/۹)
خودارزایی سطح درآمد			
خوب/خیلی خوب	۱۸۸ (۳۱/۴)	۲۲۰ (۳۶/۷)	۴۰۸ (۳۴)
متوسط	۳۲۶ (۵۴/۳)	۳۲۳ (۵۳/۸)	۶۴۹ (۵۴/۱)
بد/خیلی بد	۷۶ (۱۲/۷)	۵۳ (۸/۸)	۱۲۹ (۱۰/۸)
بی پاسخ	۱۰ (۱/۷)	۴ (۰/۷)	۱۴ (۱/۲)
نظر مخاطبان نسبت به تعداد فرزند			
۱ فرزند کافی است	۱۱۷ (۱۹/۵)	۱۰۳ (۱۷/۲)	۲۲۰ (۱۸/۳)
۲ فرزند کافی است	۳۱۵ (۵۲/۵)	۳۲۹ (۵۴/۸)	۶۴۴ (۵۳/۷)
۳ فرزند کافی است	۸۳ (۱۳/۸)	۱۰۰ (۱۶/۷)	۱۸۳ (۱۵/۳)
۴ فرزند یا بیشتر از آن کافی است	۴۱ (۶/۸)	۴۱ (۶/۸)	۸۲ (۶/۸)
سایر (بی پاسخ و غیره)	۴۴ (۷/۳)	۲۷ (۴/۵)	۷۱ (۵/۹)
تعداد فرزندان مخاطبان در حال حاضر			
بدون فرزند	۱۸۷ (۳۲/۵)	۱۸۱ (۳۱/۲)	۳۶۸ (۳۱/۹)
۱ فرزند	۱۹۵ (۳۳/۹)	۱۶۷ (۲۸/۸)	۳۶۲ (۳۱/۳)
۲ فرزند	۱۴۱ (۲۴/۵)	۱۵۴ (۲۶/۶)	۲۹۵ (۲۵/۵)
۳ فرزند	۳۵ (۶/۱)	۶۲ (۱۰/۷)	۹۷ (۸/۴)
۴ فرزند و بیشتر	۱۷ (۳)	۱۶ (۲/۷)	۳۳ (۲/۹)

جدول ۳: میزان تمایل به فرزند آوری

مرد	زن	مجموع
تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)
۳۸۵ (۶۴/۲)	۳۷۳ (۶۲/۲)	۷۵۸ (۶۳/۲)
عدم تمایل		
۲۱۵ (۳۵/۸)	۲۲۷ (۳۷/۸)	۴۴۲ (۳۶/۸)
تمایل		
۱۴۳ (۳۷/۲)	۱۱۰ (۲۹/۵)	۲۵۳ (۳۳/۴)
عدم تمایل		
۱۶۶ (۴۳/۱)	۲۰۹ (۵۶)	۳۷۵ (۴۹/۵)
تمایل		
۷۶ (۱۹/۷)	۵۴ (۱۴/۵)	۱۳۰ (۱۷/۱)
نمی دانم		

جدول ۴: عوامل موثر بر عدم تمایل به فرزند آوری در رگرسیون لجستیک

نسبت بخت (فاصله اطمینان ۹۵٪)	p
سن	۰/۱
سن ازدواج	< ۰/۰۰۱
جنسیت	
زن	۱/۰۰ (ref.)
مرد	۱/۴۵ (۱/۰۵-۲/۰۲)
درآمد	
خوب/خیلی خوب	۱/۰۰ (ref.)
متوسط	۱/۴۶ (۱/۰۴-۲/۰۴)
بد/خیلی بد	۲/۷۷ (۱/۵۲-۵/۰۶)
تعداد سال های تحصیل	۰/۰۶
نظر مخاطبان نسبت به تعداد فرزند	
۴ فرزند یا بیشتر از آن کافی است	۱/۰۰ (ref.)
۳ فرزند کافی است	۱/۹۱ (۰/۹۲-۳/۹۳)
۲ فرزند کافی است	۵/۹۳ (۲/۹۹-۱۱/۷۴)
۱ فرزند کافی است	۲۴/۲۴ (۱۰/۹۷-۵۳/۵۹)
تعداد کنونی فرزندان (پسر و دختر)	۲/۹ (۲/۲۹-۳/۹۱)
تعداد مرده زایی و سقط	۰/۷۹ (۰/۷۵-۱/۴۴)
مذهب	
سنی	۱/۰۰ (ref.)
شیعه	۱/۱۸ (۰/۶۰-۲/۳۵)

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه محققان از واژه "تمایل" برای سنجش خواست افراد نسبت به داشتن فرزند استفاده کرده اند. در موضوعات مربوط به باروری واژه های متفاوتی برای اظهار "خواست" و "تمایل" افراد به فرزند آوری ارائه گردیده است. در این میان به نظر می رسد سه واژه "نگرش"، "تمایل" و باروری که در برخی مطالعات به صورت مجزا، و خاص و گاه به جای یکدیگر به کار رفته اند یک منظور کلی را مد نظر دارند؛ اما از نظر روان شناختی تفاوت هایی باهم دارند. نگرش مبتنی بر باورها و عقاید بوده و می تواند با تمایل که منبعث از میل شخصی افراد است متفاوت باشد؛ و "باروری" به نوعی محصول دو واژه دیگر

است. همچنین می توان بین مفاهیم "میل به پدر و مادر شدن" و "تمایل به فرزند آوری" نیز تمایز قائل شد. آنچه در میان نتایج مطالعه حاضر بیش از هر چیزی به چشم می آید، عدم تمایل حدود ۶۰ درصد جمعیت مخاطب به فرزند آوری است؛ عدم تمایلی که در مردان حدود ۱/۵ برابر زنان بود. در مطالعه حسینی و بگی نیز ۶۱/۴ درصد از زنان قصد توقف فرزند آوری را داشتند [۷]؛ و تنها ۲۹ درصد از زنان در مطالعه حلیمه و پرنیان دارای گرایش به فرزند آوری بودند [۵]. در مطالعه موسوی و قافله باشی بین زن و مرد از حیث نگرش به فرزند آوری تفاوت معنادار مشاهده نشد [۶]. همچنین ۳۴/۶ درصد از زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله شرکت کننده در نظر سنجی مرکز آمار ایران غیر

از فرزندان فعلی، تمایل به داشتن فرزند دیگری نداشتند [۱۴]. از طرف دیگر حدود ۷۵ درصد از جوانان در آستانه ازدواج در نظر سنجی فوق به پدر و یا مادر شدن در حد خیلی زیاد و یا زیاد علاقه داشته و حدود ۲۵ درصد علاقه ی زیادی از خود ابراز نمودند [۱۴]. بررسی نتایج مطالعه حاضر و دیگر مطالعات یاد شده نشان می دهد که افراد قبل از ازدواج نگرش مطلوب تری به پدر و مادر شدن (فرزندآوری) دارند، اما پس از ازدواج معمولاً با توجه به چالش های زندگی، این نگرش و تمایل تاحدودی رنگ باخته و رویکرد متفاوتی به خود می گیرد. از یافته های دیگر این مطالعه کاهش بخت عدم تمایل به فرزندآوری با کمتر شدن تعداد فرزند افراد مورد مطالعه بود، یعنی به ازای افزایش یک فرزند، بخت عدم تمایل به فرزندآوری ۲/۹ برابر بیشتر می شد. (در زنان ۲/۷ برابر و در مردان ۳/۴ برابر). در مطالعه حسینی و بگی نشان داده شد که ۳۹/۳ درصد زنان بدون فرزند یا با یک فرزند، و ۷۷/۷ درصد زنان صاحب دو تا سه فرزند، و ۸۶ درصد زنان با بیش از سه فرزند تمایل نداشتند فرزند دیگری داشته باشند [۷]. در نظر سنجی مرکز آمار نیز زنانی که غیر از فرزندان فعلی، تمایل به داشتن فرزند دیگری نداشتند به طور متوسط ۱/۷ فرزند داشتند [۱۴]. این یافته ها نشان داد که مسئله عدم تمایل به فرزندآوری با افزایش تعداد فرزند افزایش می یابد، و این به معنای داشتن خانواده هایی با تعداد فرزندان کم و در نتیجه بفرنج تر شدن مسئله جمعیت در کشور است. به عبارت اصلاح روند رشد جمعیت علاوه بر ترویج فرزندآوری، روی آوردن به داشتن تعداد بیشتر فرزند نیز باید مد نظر قرار گیرد. از یافته های دیگر این مطالعه ارتباط موثر نظر افراد در خصوص تعداد کافی فرزند برای خانواده با تمایل به فرزندآوری بود، موضوعی که در مطالعات دیگر از آن به "تعداد فرزند دلخواه" یاد شده است. در این مطالعه نشان داده شد بخت عدم تمایل به فرزندآوری افرادی که تعداد فرزند کمتری را برای خانواده کافی می دانستند، بیش از افرادی بود که فرزند بیشتری را برای خانواده کافی می دانستند. در نظر سنجی مرکز آمار ایران که در آن ۳۴/۶ درصد زنان همسر دار ۱۵-۴۹ ساله تمایل به فرزندآوری نداشتند، میانگین فرزند دلخواه ۲/۸ فرزند بود [۱۴]. در این مطالعه بخت عدم تمایل به فرزندآوری در افراد با تعداد سال های تحصیل مختلف یکسان بود. اگرچه در تحلیل مجزای داده های مربوط به زنان نشان داده شد که به ازای هر سال تحصیل عدم تمایل به فرزندآوری در زنان ۰/۹ درصد کاهش داشت. در مطالعه موسوی و قافله باشی بین تحصیلات و

نگرش به فرزندآوری تفاوت معنادار مشاهده نشد [۶]؛ اما در مطالعه عباسی شوازی و خواجه صالحی از میان متغیرهای مختلف، تحصیلات زنان نقش تعیین کننده ای در تبیین تغییرات متغیر تمایل به فرزندآوری داشته و با افزایش تحصیلات این تمایل کاهش پیدا کرد [۸]. در مطالعه شیر و بیداریان نیز بیان شده که باروری در ایران تحت تاثیر عواملی چون تحصیلات است [۹]. نتایج نظر سنجی مرکز آمار نشان داد که بین رفتار فرزندآوری جوانان در آستانه ازدواج و زنان متاهل ۱۵-۴۹ ساله و تحصیلات آن ها رابطه ی معکوس وجود دارد، به گونه ای که با افزایش میزان سواد و تحصیلات پاسخگویان به جز افراد با تحصیلات دکتری و تحصیلات حوزوی، از تعداد فرزندان دلخواه آن ها کاسته می شود [۱۴]. به نظر می رسد در مقوله ارتباط تحصیلات با فرزندآوری موضوعات دیگری دخیل باشد. به عبارت دیگر تحصیلات صرف نمی تواند تأثیر به سزایی بر نیاز به مادر و پدر شدن و فرزندآوری داشته باشد. شاید مسایل اقتصادی و اشتغال علاوه بر تأثیرات مستقیم مورد انتظار بتواند در ارتباط بین تحصیلات و فرزندآوری نقش میانجی را بازی کند. همان طور که گفته شد در این مطالعه بخت عدم تمایل به فرزندآوری در افرادی که درآمد "بد/خیلی بد" گزارش کرده بودند بیشتر از کسانی بود که آن را "خیلی خوب /خوب" گزارش کرده بودند. در مطالعه موسوی و قافله باشی نیز بیان شده که عوامل اقتصادی بیش از سایر عوامل مانند عوامل اعتقادی، فرهنگی و هویت شناختی- جسمانی در ایجاد نگرش منفی در خانواده های جوان نسبت به فرزندآوری موثر بوده است [۶]. نتایج نظر سنجی مرکز آمار نیز حاکی از آن است که بین رفتار فرزندآوری جوانان در آستانه ازدواج و زنان متاهل ۱۵-۴۹ ساله و وضعیت اقتصادی آن ها رابطه ی معکوس وجود دارد به گونه ای که افراد دارای پایگاه اقتصادی بالا، متقاضی فرزند کمتری بوده و در عوض افراد با پایگاه اقتصادی پایین متقاضی فرزند بیشتری هستند [۱۴]. در مقابل مطالعه شیر و همکاران نشان داد که عواملی چون درآمد تأثیر چندان بارزی در این مقوله نداشتند [۹].

در مطالعه حاضر سن تأثیری بر عدم تمایل به فرزندآوری نداشت. در مطالعه کشاورز و همکاران بین سن زن در هنگام ازدواج و تأخیر در فرزندآوری رابطه منفی و معنادار وجود داشت [۱۰]؛ اما در مطالعه شیر و بیداریان عواملی چون سن، تأثیر چندان بر باروری نداشت [۹]. در نظر سنجی مرکز آمار بین رفتار فرزندآوری جوانان در آستانه ازدواج و زنان متاهل ۱۵-۴۹ ساله و سن ازدواج آن ها

آوردن/ نیاوردن فرزند به صورت تصادفی شکل نمی گیرد بلکه مبنای این تصمیم گیری رفع و یا کاهش یک سری نیازهای درک شده است. این امر در خصوص تعداد فرزندان دلخواه و یا تعداد کافی فرزند برای خانواده نیز صادق است. نتایج این مطالعه نشان داد که برای اصلاح روند کنونی کاهش جمعیت باید با مطالعات دقیق به عوامل تاثیر گذار این پدیده توجه نموده و برای تغییر آن ها برنامه ریزی کرد. به نظر می رسد یافته های این مطالعه می تواند تصویر کوچکی از وضعیت فعلی تمایل و عدم تمایل به فرزندآوری افراد جامعه ارائه داده و به عنوان راهنمای عمل مسئولان در برنامه ریزی های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت ایفای نقش نماید.

سهم نویسندگان

محمود طاووسی: نویسنده مقاله و همکار اصلی طرح تحقیقاتی
محمد اسماعیل مطلق: مشارکت در اجرای طرح تحقیقاتی
محمد اسلامی: مشاور علمی و کمک در تهیه متون علمی
علی اصغر حائری مهریزی: مشاور آماری و تحلیل آماری، همکاری در طرح
اکرم هاشمی: مشارکت در نگارش مقاله و همکاری در طرح
علی منتظری: نویسنده مسئول، مجری طرح تحقیقاتی (طراحی مطالعه، ابزار گردآوری، تفسیر داده ها و ویراستاری علمی مقاله)

رابطه ی معکوس وجود داشت، به گونه ای که در جوانان در آستانه ازدواج با افزایش سن ازدواج، تعداد فرزندان دلخواه جوانان کمتر شد؛ اما میانگین تعداد فرزندان مورد تقاضای زنان متاهل ۴۹-۱۵ ساله در بین افرادی که در سنین ۲۵ تا ۳۹ سالگی ازدواج کرده بودند کمتر از کسانی بود که در سنین پایین و یا خیلی بالا ازدواج کرده بودند [۱۴]. هایفورد و آقاجانیان در یک مطالعه طولی در جنوب آفریقا با شرکت ۱۶۷۸ زن متاهل ۱۸ تا ۴۰ سال نشان دادند که تمایل به فرزندآوری پیش بینی کننده قوی رفتار باروری است. آن ها بیان کردند که بین قصد، که نوعی برنامه ریزی برای عمل است با تمایل، که منعکس کننده اهداف و ایده آل ها است تفاوت وجود دارد. نتایج مطالعه یاد شده نشان داد تعداد فرزندان حال حاضر (زمان بررسی) بر متغیر توقف فرزندآوری تاثیر مستقیم دارد. همچنین متغیرهای تعداد فرزندان حال حاضر (زمان بررسی) و داشتن فرزند در سال گذشته (رفتار باروری گذشته) بر متغیر داشتن فرزند در بازه زمانی بررسی تاثیر مستقیم، و متغیر سن بر متغیر داشتن فرزند بین سال های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ تاثیر معکوس داشته است [۱۵]. تمایل و نیاز به فرزندآوری لزوماً به معنای تمایل قلبی افراد برای داشتن فرزند نیست، بلکه گاهی فرد تصور می کند داشتن فرزند (دیگر) می تواند بخشی از نیازهای درک شده او را کاهش دهد به عبارت دیگر تصمیم

منابع

1. Kaboudi M, Ramezankhani A, Manouchehri H, Hajizadeh E, Haghi M. The decision-making process of childbearing: a qualitative study. Payesh 2013; 12: 505-515 [In Persian]
2. Kalantari S, Abbaszadeh M, Amin mozafari F., Rakeei bonab N. The sociological study of attitude to child bearing and it's some related factors (case study: married youth in tabriz city). Applied Sociology 2010; 21: 83-104 [In Persian]
3. Abbasi Shavazi, M.J. & Hosseini, H. Ethnic fertility differentials in iran: trends and correlates. Quarterly Iranian journal of sociology (ISA) 2008; 8: 3-36 [In Persian]
4. Eshaghi M, Mohebi SF, Papynezhad Sh, Jahandar Z. Childbearing Challenges for Working Women; a

- Qualitative Study. woman development and politics 2014; 12: 111-134 [In Persian]
5. Enayat H, Parnian L. The study of cultural globalization and tendency to fertility. Sociology of women (Journal of woman and society) 2013; 4: 109-136 [In Persian]
6. Mousavi SF, Ghafelebashi MS. A study of attitudes towards childbearing in young families of qazvin city. Woman and family studies 2014; 2: 111-134 [In Persian]
7. Hosseini H, Bagi B. Study of fertility desires of Kurdish women in city of Mahabad. Women and Family's Socio- Cultural Council Quarterly 2013; 15: 121-161 [In Persian]
8. Abbasi Shavazi MJ, Khajesalehi Z. An Assessment on the Impact of Women's Autonomy, Education and Social Participation on Childbearing

Intention in Sirjan City. *Women in Development & Politics* 2013; 1: 45-65 [In Persian]

9. Shiri T, Bidarian S. A survey of the effective economic-demographic factors on the fertility of employed women aged 15-49 in education organization - Tehran's 22 district. *Journal of Social Sciences* 2009; 3: 93-107 [In Persian]

10. Keshavarz H, Haghighatian M, Tavasoli Dinani K. A Study on the Factors Influencing the Space between Marriage and Having Children (Case Study: Married Women of 20-49 in Isfahan). *Applied Sociology* 2013; 24: 111-125 [In Persian]

11. Mobasheri M, Alidosti M, Sorshajani S, Khosravi F, Khalafian P, Jalilian M. Determination of the Most Important Factors Influencing the Fertility Patterns of Single Child and Without Child Families in Shahr-e-kord City in 2013. *Journal of Ilam University of Medical Sciences* 2013; 21: 63-70 [In Persian]

12. Khadivzadeh T, Arghavani E, Shakeri MT. Relationship between Fertility Motivations and Preferences in Couples. *Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility* 2014; 17: 8-18 [In Persian]

13. Mahmudian H, Rezaei M. Women and Family's Socio- Cultural Council Quarterly 2012; 15: 174-225 [In Persian]

14. Fertility desire in adolescents: Statistical Center of Iran, 2014, Tehran, Iran [In Persian]. [Available at: <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940115000749> 2015]

15. Hayford SR, Agadjanian V. From desires to behavior: moderating factors in a fertility transition. *Demographic research* 2010; 26: 511-542

ABSTRACT

Fertility desire and its correlates: a pilot study among married citizens living in Tehran, Iran

Mahmoud Tavousi¹, Mohammad Esmaeil Motlagh², Mohammad Eslami³, Aliasghar Haerimehrizi¹, Akram Hashemi¹, Ali Montazeri^{1*}

1. Health Metrics Research Center, Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran

2. Medicine Faculty, Jundishapour University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

3. Department of Population, Family and School Health, Ministry of Health & Medical Education, Tehran, Iran

Payesh 2015; 5: 597-605

Accepted for publication: 22 September 2015

[Epub ahead of print-22 September 2015]

Objective (s): During recent years fertility rate is decreasing in Iran. This study aimed to assess fertility desire and its correlates in Tehran, Iran.

Methods: This was population-based study. A sample of married individuals living in all 22 districts in Tehran recruited and were asked whether they intend to have a child at present. Participants were interviewed via a structured questionnaire including items on socio-demographic and reproductive information. Logistic regression analysis was performed to assess the association between fertility desire and independent variables.

Results: In all 1200 individuals (600 male and 600 female) were interviewed. The mean age of participants was 33.6 (SD = 7.31) years. Overall 36.8% of respondents indicated that they wish to have a child while the remaining 63.2 said that they did not. The results obtained from logistic regression analysis showed that infertility disinterest was associated with marriage duration (OR = 0.91, P = 0.0001, male gender (OR = 1.45, P = 0.02), number of children at present (OR = 2.9, P = 0.0001), poor income (OR = 2.77, P = 0.0001). Other independent variables also showed association in the expected direction, but the associations were not significant.

Conclusion: These preliminary findings could shed some light on the topic. It seems there is need to conduct a national survey to have a better insight on fertility desire among Iranians.

Key Words: Fertility desire, population-based study, Population

* Corresponding author: Iranian Institute for Health Sciences Research, ACECR, Tehran, Iran
Tel: 66480804
E-mail: montazeri@acecr.ac.ir